

УДК 330.14

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-286-5-48

ГУРОЧКІНА В.В., РЯБІНІНА Н.О.

Університет державної фіскальної служби України

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У ВИМІРАХ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

У статті акцентовано увагу на важливості розвитку концепції соціального капіталу, яка розглядає не тільки загальні питання соціоекономічних досліджень, сприяючи ефективному використанню усіх ресурсів для подолання кризи, а створює фундамент для інклюзивного розвитку національної економіки. Зазначено домінуючу характеристику концептуалізації соціального капіталу – перспективи формування соціальних структур, які розділяють на три елементи: структурні, когнітивні та реляційні. В роботі охарактеризовано зазначені елементи. Виділено, що соціальний капітал є потенційним ресурсом мережевої соціальної взаємодії, який відтворюється та накопичується колективом. Розглянуто різноманітні форми та процеси реалізації соціального капіталу людиною. Досліджено оцінки міжнародного рейтингу за індексом процвітання вибірки країн світу, який є індикатором для країн-лідерів у всьому світі при ідентифікації розвитку, зростання та добробуту, так як процвітання нації слугує мірилом національного добробуту. За результатами виявлено, що Україна поки не досягла середнього рівня розвитку за шкалою індексу процвітання, яка при збільшенні показників характеризує набагато більше, ніж багатство – створення середовища, де людина може розкрити весь свій потенціал та нагромаджує соціальний капітал.

Виділено значення нематеріальних ресурсів при формуванні соціального капіталу економіки (інформаційні технології, соціальні економічні мережі, секрети виробництва, зв'язки з постачальниками, налагодження взаємодії з клієнтами, корпоративна культура, довіра між менеджерами, репутація). Придільно увагу формуванню нової концепції при створенні нової вартості або емерджентної вартості. Охарактеризовано, що емерджентна вартість є позитивним результатом реалізації емерджентного потенціалу соціально-економічної системи.

За умов відкритої економіки, досягнення високого рівня розвитку інклюзивного суспільства, потужних інституцій та наділених повноваженнями людей, які є здоровими, освіченими та безпечними – нація процвітатиме, що є пріоритетним напрямом для розвитку соціального капіталу.

Ключові слова: економічна політика, соціальний капітал, вимір соціального капіталу, інклюзивність економічного зростання, індекс процвітання, емерджентна вартість.

HUROCHKINA V., RIABININA N.

University of the State Fiscal Service of Ukraine

INCLUSIVE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY IN THE MEASUREMENTS OF SOCIAL CAPITAL

The article emphasizes the importance of developing the concept of social capital, which considers not only general issues of socio-economic research, contributing to the effective use of all resources to overcome the crisis, but also creates a foundation for inclusive development of the national economy. The dominant characteristic of the conceptualization of social capital is indicated - the prospects of formation of social structures, which are divided into three elements: structural, cognitive and relational. The paper describes these elements. It is highlighted that social capital is a potential resource of network social interaction, which is reproduced and accumulated by the team. Various forms and processes of realization of social capital by the person are considered. Estimates of the international ranking according to the prosperity index of the sample of world countries, which is an indicator for the leading countries around the world in identifying development, growth and well-being, as the nation's prosperity serves as a measure of national well-being. According to the results, Ukraine has not yet reached the average level of development on the scale of the prosperity index, which with increasing indicators characterizes much more than wealth - creating an environment where people can unleash their full potential and accumulate social capital.

The importance of intangible resources in the formation of social capital of the economy (information technology, social economic networks, production secrets, relationships with suppliers, interaction with customers, corporate culture, trust between managers, reputation). Attention is paid to the formation of a new concept when creating a new value or emergent value. It is characterized that the emergent value is a positive result of the realization of the emergent potential of the socio-economic system. With an open economy, a high level of inclusive society, strong institutions and empowered people who are healthy, educated and safe - the nation will prosper, which will be a priority for the development of social capital.

Keywords: economic policy, social capital, dimension of social capital, inclusiveness of economic growth, prosperity index, emergent value

Постанова проблеми. Багатовекторність досліджень соціального капіталу створює умови розвитку усіх верст населення, починаючи з індивіду до організацій, забезпечуючи можливість отримувати знання, вміння та навички в необмежених обсягах, тому вимір соціального капіталу є актуальною темою сьогодення, так як вона дає можливість деталізації вивчення напрямку за соціальними інституціями, враховуючи специфіку та його вплив на розвиток держави й покращення життя суспільства. Наряду із значним кадровим й фаховим голодом в національній економіці, сьогодні ми спостерігаємо низький рівень довіри до органів влади та інтегрованих бізнес-структур, через незрозумілі поспішні рішення, хаотичний розвиток внутрішньої та зовнішньої економічної політики, що приводить до негативних тенденцій розвитку соціального капіталу. Тому сьогодні стають актуальними питання людиноцентризму в основі інклюзивного розвитку національної економіки та виділенні ролі й значення популяризації людських цінностей для розвитку інклюзивності в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальним капіталом та його роллю у розвитку світової економіки вчені зацікавлені давно, хоча напрямок концепції вважається новим та новаторським. Першими працями ми зобов'язані вченим П. Бурдье, Дж. Коулмен та Р.Д. Патнем, що створили необмежені можливості розвитку напрямків нового економічного поняття. Питання формування та взаємодії соціального капіталу та людського, їх взаємозв'язок, розкривається у працях Г.А. Беккер, Ф. Фукуяма [10], що дає змогу піднімати питання економічної соціології, філософії свідомості, економічної психології та поведінкової економіки. Українські вчені поступово роблять різноманітні кроки дослідницької роботи та глибокого аналізу економічної концепції. Варто відмітити праці Нагорічної О.С. [4], Зайцевої Ю. К. [9], Рудої Т.В. [3], які піднімають теоретичні та практичні питання розв'язання проблем розвитку соціального капіталу саме в Україні. Багатовекторність матеріалу у працях Шпикуляка О., Мазура Г. [1], Колота А. М. [2], Грицаєнка Г. І., Грицаєнка М. І. [11] та інших, які досліджують соціальний капітал та його роль для розвитку суспільства і функціонування держави. Ґрунтовними напрацюваннями є праці Махортова Ю.О. [5–7], у яких здійснено аналіз соціального капіталу, що пов'язаний із економічною складовою. В світовій та вітчизняній науці різноманітність та багатовекторність досліджень соціального капіталу зумовлена дискусіями з багатьох відкритих питань, які заслуговують на увагу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження особливостей зарубіжних та вітчизняних підходів до трактування соціального капіталу, виміру та зв'язку з економічним розвитком залишає відкритими багато питань, починаючи з визначення остаточного поняття закінчуючи дослідженнями економічної природи, напрацювання робочого механізму, виміру та оцінювання. Авторками проведено й акумульовано теоретичне визначення та аналіз основних тенденцій й підходів до трактування сутності і методології виміру соціального капіталу, його структурне наповнення та взаємозв'язки між людьми та суспільством. Впродовж дослідження соціального капіталу, як економічної категорії та визначення його ролі у розвитку сучасної розвинутої держави окреслені специфічні ознаки й напрямки розвитку в сучасних умовах життя та актуалізовано необхідність подальшого дослідження галузевого рівня, що визначає основні напрямки формування соціального капіталу в Україні. Основні положення цього дослідження у подальшому будуть використані в процесі напрацювання та дискусій щодо формування теоретичних положень і моделей розвитку соціального капіталу в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Вивчення та дослідження соціального капіталу та його перспектив розвитку в Україні та за її межами для досягнення мети та виконання поставлених цілей зумовлює постановку конкретних завдань: визначити та проаналізувати перспективу соціальних структур, які лежать в основі виміру соціального капіталу; охарактеризувати основні напрямки взаємодії та взаємозв'язку між індивідом й суспільством, провести аналіз Індексу процвітання; охарактеризувати інклюзивність економічного зростання, поняття та характеристики; дослідити міжнародні рейтингові оцінки соціального капіталу різних країн світу та України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найголовнішою задачею реформування усіх сфер суспільного життя в країні є розвиток та використання ресурсів соціально-економічного зростання, втілених у високоякісних відносинах між людьми та суспільством, заснованих на довірі, розумінні та взаємовигідній співпраці, що веде до процвітання та добробуту населення. Світова криза та сучасний стан економіки визначають переосмислення ролі саме людини та його соціального капіталу для цілей розвитку держави, тому що саме соціальний капітал є елементом взаємодії між державними інституціями і соціумом та потужним показником сформованості суспільства. Об'єднана спільна мета та інтереси всього суспільства, а не окремих, обмежених верст населення сприяють плідному розвитку позитивного капіталу, який прослідковується за останні роки в динаміці індексу процвітання.

Міждисциплінарна та багатогранна тема сьогодення є «сукупність матеріальних і нематеріальних активів, що констатують формування соціально-економічного забезпечення» [1] і відображається у концепції соціального капіталу є актуальною, тому що соціальні аспекти втілюються у всі сфери нашого життя, даючи можливість науці стрімко аналізувати та досліджувати нові напрямлення вивчення людини та її взаємовідносин. Дослідження соціального капіталу показали важливість питання і виявлення ряду вигід не тільки для економічних й соціальних концепцій, а і для основ психології, права, філософії та інших. Економісти, ще з часів Девіда Хьюма і Адама Сміта, завжди цікавилися нематеріальною стороною економіки, яка зазвичай виходить за рамки економічного аналізу, враховуючи такі соціальні фактори, як довіра, норми, репутація, правила чи приналежність. Аналізуючи складний кризовий час, прослідковуючи раціоналізм, індивідуалізм та демократизм, ці соціальні явища, інколи важко зрозуміти з економічної точки зору, але при кропіткому аналізі та вивченню цього капіталу ми бачимо силу вагомості та значущості, невизнаний потенціал майбутнього людства. Сьогодні соціальний капітал також має вагу, як і фінансовий капітал, тому що є «сукупністю суспільних причинно-наслідкових зв'язків, що встановлюються між окремими індивідами та соціальними групами задля ефективної економічної взаємодії на основі довіри взаємності зобов'язань» [2].

Перспективи соціальних структур, за думкою багатьох дослідників, є домінуючою концептуалізацією соціального капіталу, поділяють на три елементи: структурні, когнітивні та реляційні. Вони щільно пов'язані, переплетені та доповнюють один одного.

Структурний соціальний капітал є драйвером розвитку та реалізації виробничих цілей, за допомогою соціальних мереж та його учасників із своїми особистими правилами, процедурами чи діями. Базуючись на історичних національних основах та особливостях культури чи інститутах суспільства, структурний соціальний капітал удосконалює взаємини, співпрацю членів даної мережі, прагне стабільності та зменшення витрат соціальних транзакцій, сприяє обміну інформації і є матеріальним. Тому і вимір структурного соціального капіталу відноситься до різних форм соціальних організацій, властивостей соціальної системи, безособових конфігурацій зв'язків, правил, процедур, прецедентів між людьми або підрозділами, що і є суспільство. Дослідження в сфері структурного виміру полегшує аналіз передбаченої, корисної поведінки людини та ролі кожного учасника, а разом із стимулами відповідності та штрафними санкціями за невідповідність роботи, забезпечують потужний стимул для продуктивних дій та результатів.

Когнітивний соціальний капітал як комплекс правил, спільних норм, поглядів та переконань, має єдині цінності, які спонукають суспільство до взаємного спілкування та колективних дій. Когнітивне вимірювання соціального капіталу – це соціальне середовище або культура, які визначають конкретні дії у даній ситуації (прийнятими частіше колективно), знаходження правильного рішення в соціальній системі. Об'єднання цінностей, ставлень, переконань, загальних уявлень, тлумачень та норм в спільну поведінку, включаючи загальне розуміння, спільну мову, мету та належність, роблять результат очікуваним та респектабельним. Когнітивний вимір соціального капіталу нематеріальний і є інтерпретацією доцільності, думки та відчуття, переконання та відносини людей.

Реляційний соціальний капітал несе в собі аналіз та характеристики соціальних відносин людей, які неможливі без надійності та довіри. Методологія оцінювання реляційного соціального капіталу заснована на вимірюванні особистісних відносин, активів, потоку ресурсів, які розвивалися продовж всієї взаємодії людей, де ключовим аспектом є довіра і надійність, обов'язки та норми, санкції та очікування у структурі соціальних відносин.

Соціальний капітал є потенційним ресурсом мережевої соціальної взаємодії, який відтворюється та накопичується колективом. Реалізація соціального капіталу людиною перетворює його у різноманітні форми. Соціальний капітал є багатомірною, нематеріальною та дуже динамічною концепцією, яка з часом може продемонструвати необмежені ресурси прихованих складних частин, які чекають свого часу, накопичуючи основи у свідомості людей, такі як цінності, ставлення, звичні моделі дій та мислення. Цей вид капіталу є нематеріальний, оскільки його не можна взяти у руки та безпосередньо спостерігати, тому і вимір соціального капіталу засновується на непрямих даних і мають причинно-наслідковий зв'язок, які економісти спростили до довіри, поодинокі виміри та соціальні мережі, і тому складно включити його до економічного аналізу. Якість виміру залежить від показників практичного та теоретичного ставлення саме теперішнього часу, а не характеристики застарілих даних чи зовсім чогось іншого. Хоча, якщо соціальний капітал є відносно нематеріальний, то кількісні дані, також можна вважати певною мірою нематеріальними, але це суперечить економічному аналізу. За останні роки концепція значно розширилася і вчені схильні до перегляду теорії та підняття на більш високий рівень демократичного аналізу.

У сучасному науковому просторі ведуться різноманітні дискусії стосовно загальноновизнаних показників оцінки соціального капіталу, обумовленими відсутністю основного та єдиного розуміння сутності та складності виміру цього виду капіталу, що допоможе ще якісніше та ширше оцінити потенціал суспільства. Чим більше ви знаєте чи спілкуєтесь з людьми, тим більше ви віддаєте та робите для них, водночас, чим більше ви віддаєте цим людям, тим більше ваш соціальний капітал, який несе вигоди та переваги для вас. Хоча ця теорія може існувати при певних умовах – компроміс, інакше ми будемо спостерігати його виснаження та зменшення. Соціальний капітал не можна переслати чи зняти готівкою з банківського рахунку, хоча концепція не відрізняється від бартерних систем, подаючи та пропонуючи послуги та інформацію. Цей вид капіталу існує між людьми, розвивається шляхом інвестування у соціальні відносини, а може проявлятися та відновлюватись з почуття приналежності, що несе з собою довіру, людяну взаємність, перспективи знайомства з новими людьми.

«Позитивний соціальний капітал передбачає забезпечення безпеки держави за рахунок формування її іміджу на міжнародній арені, здійснення інформаційного обміну у різних сферах діяльності, налагодження міжнародної співпраці, консолідації зусиль для подолання глобальних загальнонаціональних проблем, формування міжнародної фінансової культури при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Саме його розвиток вимагає напрацювання належних стратегічних ініціатив, додаткових капіталовкладень з метою його збагачення» [3].

Головною метою сучасного економічного розвитку країн, що розвиваються є формування постіндустріального суспільства, заснованого на інноваційних напрямках виробництва, що змінює не тільки структуру економіки, а і роль та положення самої людини в економіці, що дає старт формуванню та накопиченню соціального капіталу, проявляючи комунікативні, інтелектуальні та творчі можливості. «Єдиним інструментом забезпечення поступального розвитку соціального капіталу в Україні є усвідомлення ролі та значення громадянина, як його основного носія». [4].

За оцінками рейтингу щорічного Індексу процвітання (The Legatum Prosperity Index), який охоплює 149 країн (96 % населення світу та 99 % світового ВВП), Україна по 100 % шкалі набрала на початок 2020 р. 43,91 % якісної реалізації соціального капіталу, що у порівнянні із 2007 роком на 7,3 % більше (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка показників рівня розвитку соціального капіталу за оцінками індексу процвітання за 2007–2020 рр. (prosperity Index – Social Capital – Score)

Країна	Рік														Відхилення абс. 2020–2007
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Україна	36,61	36,6	37,37	35,36	41,21	41,71	40,64	40,52	39,95	40,86	43,89	44,46	43,03	43,91	7,3
Румунія	42,9	41,08	39,8	41,4	39,42	40,36	42,87	43,36	43,33	46,77	48,1	48,01	47,43	46,49	3,59
Словаччина	43,93	43,93	43,93	43,75	45,27	47,02	46,11	45,5	46,78	47,44	51,15	53	51,12	51,57	7,64
Польща	47,08	50,77	52,51	50,4	54,03	49,46	51,36	47,53	52,77	48,75	52,77	48,75	47,56	48,99	1,91
Молдова	39,71	42,9	43,05	41,17	43,5	44,44	41,83	40,54	39,29	40,89	40,77	41,72	48,33	47,71	8
Угорщина	48,04	49,26	48,31	49,51	47,23	49,91	50,28	52,71	45,4	45,34	49,09	51,22	49,76	54,08	6,04
Білорусь	48,8	47,91	47,29	49,71	54,24	50,93	50,2	51,84	46,37	48,78	49,24	49,98	46,57	48,22	-0,58
Росія	39,98	44,34	43,42	43,78	46,11	43,59	43,11	43,42	48,8	50,07	47,88	49,38	49,23	50,23	10,25

Джерело: побудовано та розраховано авторами за допомогою ресурсу [12]

Найкращий рівень зазначається саме у 2020 році, а найгірший у 2008 р. 36,6 %, тут можна припустити, що на таке явище вплинула світова фінансово-економічна криза, яка мала в Україні свої поглиблюючі негативні явища.

Індекс процвітання став інструментом для країн-лідерів у всьому світі на шляху розвитку, зростання та добробуту. Саме вимірювання національного добробуту є важливим завданням для урядів кожної країни світу та тих, хто притягує їх до відповідальності. Процвітання передбачає набагато більше, ніж багатство, воно виходить за межі економічного, фінансового, політичного, судового, добробуту та характеру нації – це створення середовища, де людина може розкрити весь свій потенціал та нагромаджує соціальний капітал. Нація процвітає, коли вона має відкриту економіку, інклюзивне суспільство, потужні інституції та наділені повноваженнями людей, які є здоровими, освіченими та безпечними. Це призводить до підвищення рівня добробуту та накопиченню соціального капіталу.

Консенсус з питань розробки всеосяжної моделі соціально-економічного зростання призвело до виникнення поняття інклюзивності економічного зростання. Сьогодні поступово збільшується потреба у поглибленні концепції інклюзивного сталого зростання (inclusive sustainable growth) [5, с. 36]. Інклюзивний розвиток – це сталий швидкий розвиток усіх галузей економіки, що залучає значну частину трудових ресурсів країни і характеризується рівністю можливостей у доступі до ринку праці та ресурсів [6, с. 8]. Саме тому розвиток соціального капіталу обумовлює становлення інклюзивного суспільства та є основою процвітання нації. Так, за оцінками рейтингу Індексу процвітання середній рівень розвитку соціального капіталу в Україні за досліджуваній період складає 40,44 % (рис. 1). Серед країн-сусідів лідером є Польща, Угорщина та Білорусь. Слід зазначити, що загальна тенденція є позитивною та дозволяє виділити посилення проявів інклюзії у науково-методологічних підходах до управління національним господарством.

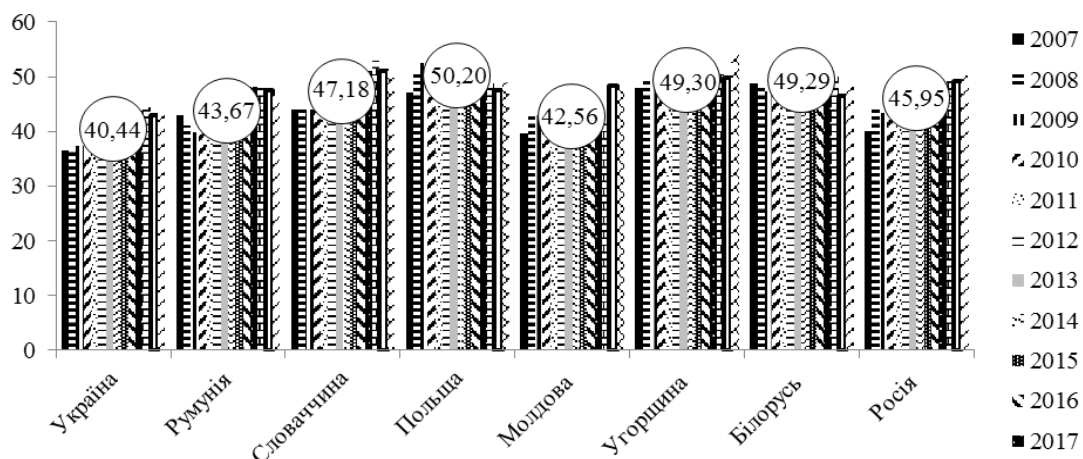

Рис. 1. Середній рівень розвитку соціального капіталу в Україні та її сусідніх країнах (середньоарифметичне значення) у 2007–2020 рр. за оцінками Індексу процвітання

Джерело: побудовано та розраховано авторами за допомогою ресурсу [12]

На усіх рівнях сучасної економіки ми спостерігаємо необхідність цього виду капіталу, що покращує потенціал та процес мереж економічних напрямків, підвищує ефективність та конкурентоспроможність всієї економічної системи. Аналізуючи всі ланки розвитку потенціалу підприємництва та його вартість можна з впевненістю заявити, що значною мірою прослідковується нематеріальна, унікальна складова, що впливає на прибуток суб'єкта підприємницької діяльності, підприємств й організацій, забезпечуючи конкурентні переваги на ринку. Нематеріальні ресурси, не тільки інформаційні технології, соціальні економічні мережі

чи секрети виробництва, а і зв'язки з постачальниками, налагодження взаємодії з клієнтами, корпоративна культура, довіра між менеджерами, репутація в економічному просторі, все це – соціальний капітал економіки, який об'єднує всі інші види капіталу (партнерський, творчий, клієнтський, мережевий та інше) в єдину концепцію і стає початком створення нової вартості або емерджентної вартості. Емерджентна вартість є позитивним результатом реалізації емерджентного потенціалу соціально-економічної системи.

Емерджентний потенціал характеризує імовірність реалізації підприємством фінансового, соціоекономічного та інтеграційного потенціалів, що перевищує добуток ймовірностей реалізації складових зазначених потенціалів. Нові якості економічної системи виникають завдяки груповій діяльності людей, суб'єктів господарських відносин при їх соціальній взаємодії, де виникнення непередбачених (непрогнозованих) подій розвитку економічної системи відносять до поведінки суб'єктів. В основі дослідження поведінкових аспектів економічних суб'єктів конкурентного ринку лежать психологічні фактори та впорядковані уподобання, які можуть впливати на рішення людей у різноманітних економічних ситуаціях, змінюючи саму економічну систему [7, с. 10].

Соціальний капітал базується та виникає на основі стійких ділових взаємовідносин, «має високу цінність як один із ключових чинників економічного розвитку підприємства, а також як концепт для пояснення причин економічного прогресу» [8], тому і потребує особливого ставлення, обліку і звітності не лише у фінансових результатах суб'єктів підприємницької діяльності, підприємств й організацій, а і у сукупній доданій вартості. «Соціальний капітал, як термін, який люди, частіше, використовують для визначення «суспільства», чи статусу, має інше значення, про являючись у такій сфері виробництва, як контрольовані норми, довіра та відносини. Соціальний капітал доступний кожному, але необхідно його правильно реалізовувати для досягнення суспільного блага» [13, с. 9]. «Соціальний капітал є система цілеспрямованих соціальних зв'язків, що виникають на рівні суспільства та на рівні окремого підприємства, фірми і забезпечують соціальну організацію відносин між основними суб'єктами господарської діяльності, основу якої складають взаємодія, довіра, надійність і прозорість у стосунках» [9]. Оцінювання рівня довіри проходить поетапні кроки, тому і звітність з інформацією соціального капіталу містить не тільки рівні становлення довіри, а і інструменти управління, розвиток та засоби накопичення цього виду капіталу. «Діапазон проблем – економічних, екологічних і соціальних, які визначають успіх організації, – ніколи не був таким широким, як зараз. Саме з цієї причини маємо потребу в новому підході до звітності, відповідному XXI ст.» [10]. Одним із головних документів соціального капіталу є Міжнародні стандарти інтегрованої звітності де «Соціальний капітал – це інститути і відносини в рамках спільнот і між ними, а також між групами зацікавлених сторін й іншими групами, і здатність ділитися інформацією для підвищення індивідуального й колективного добробуту» [10]. Український бізнес, на жаль, у більшості не розглядає соціальний капітал, як інвестиції, тому що впевненість та довіра знаходяться на низькому рівні в нашій країні, але все ж таки окремі елементи даного капіталу виділяють в контексті впровадження сталого розвитку (підприємства та соціальна турбота на підприємствах, волонтерство, благодійність, соціальні акції).

Соціальний капітал «це сукупність зв'язків та соціально-економічних відносин, здатних приносити дохід, які виникають у певній соціальній мережі на основі існуючих норм та довіри» [11] та входить у сферу впливу зовнішнього середовища (суспільство, клієнти, покупці, інвестори, постачальники, кредитори) та внутрішнього середовища (працівники, менеджери, співробітники, акціонери) і має вплив один до одного, діючи на основі взаємодії та корпоративної культури, що формує та здійснює довіру зовнішніх стейкхолдерів до підприємства, продукції, послуг, тощо. Так, від корпоративної культури внутрішнього середовища, яка несе не тільки довіру до підприємства а і окремі складові, які розширюють можливості на майбутні проекти та перспективи, і у подальшому може бути використані у зовнішньому середовищі. І, навпаки, відносини з постійними клієнтами, постачальниками несе довіру ринкових контрагентів, зменшуючи ризики, невизначеність, витрати та підвищуючи якість послуг та продукції, знаходячи взаємовигідні пропозиції.

Висновки. Економічні взаємини проявляються у професійних відносинах та об'єднаннях зусиль, спільній діяльності, галузевих асоціаціях, фондах, союзах, спілках, консолідованих маркетингових стратегіях та угодах, розвиваючи корпоративні відносини для досягнення спільної мети, які несуть вміня працювати у команді, слухати та враховувати думку партнерів, бути відкритим, порядним та перспективним і головне – виконувати обіцянки. Все це покращує соціальний клімат у економічному середовищі, підвищує інвестиційну привабливість підприємництва, зменшує наслідки жорстокої конкуренції на ринку шляхом конвергенції суб'єктів підприємницької діяльності, підприємств й організацій у підприємницькі структури й кластери. За оцінками міжнародного рейтингу – Індексу процвітання, який є індикатором для країн-лідерів у всьому світі при ідентифікації розвитку, зростання та добробуту, слугує мірилом національного добробуту. Україна ще поки не досягла середнього рівня розвитку за шкалою індексу процвітання, яка при збільшенні показників характеризує набагато більше, ніж багатство – створення середовища, де людина може розкрити весь свій потенціал та нагромаджує соціальний капітал. Саме це і є пріоритетним напрямом розвитку нації, що процвітає за умов відкритої економіки, створеного інклюзивного суспільства, потужних інституції та наділених повноваженнями людей, які є здоровими, освіченими та безпечними.

Література

1. Шпикуняк О., Мазур Г. Інституційні засади формування соціального капіталу в механізмі розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2014. № 8. С. 63-68.
2. Колот А. М. Соціально-трудова сфера: етап відносин, нові виклики, тенденції розвитку: монографія. Київ : КНЕУ, 2010. 251 с.
3. Руда Т.В. Соціальний капітал як елемент забезпечення національної безпеки. НДІ фінансової політики. 2020. URL: <https://www.ndifp.com/1374/>
4. Руда Т. В., Нагорична О. С. Теоретичні аспекти формування соціального капіталу в Україні. *Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка»*. 2020. № 3-4. С. 120-126. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.3-4.17>
5. Махортов Ю. О., Гурочкіна В. В. Стратегічні напрями інклюзивного розвитку України. *Науково-практичний журнал «Проблеми інноваційноінвестиційного розвитку»*. 2018. № 17. С. 35–44. URL: <https://nonproblem.net/wpcontent/uploads/2018/12/6.pdf>
6. Решетило В. П. Концепція інклюзивного сталого розвитку та її реалізація в умовах децентралізації. *Інклюзивний розвиток економіки в умовах глобальних викликів сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків, 1–28 лютого 2020 р.* / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 229 с.
7. Гурочкіна В. В. Фінансові та інтеграційні механізми розвитку промислових підприємств в емерджентній економіці : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Гурочкіна Вікторія Вікторівна ; М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т. Хмельницький, 2020. 40 с.
8. Фукуяма Ф. Великий підрив людської природи та відновлення громадського порядку (Fukuyama, 1999). Нью-Йорк: Free Press, 1999. С. 368.
9. Зайцев Ю. К. Соціалізація економіки України як стратегічна потреба її розвитку : автореф. дис. д.е.н., : 08.01.01. Київ, 2002. 36 с.
10. Міжнародний стандарт інтегрованої звітності. International Integrated Reporting Council («IIRC»). 2013. URL: <http://www.theiirc.org>.
11. Грицаєнко Г. І., Грицаєнко М. І. Соціальні інвестиції в соціальний капітал. *Бізнес Інформ*. 2018. № 1. С. 188-194.
12. Prosperity Index » Social Capital – Score. URL: <https://knoema.ru/LPIR2019Dec/legatum-prosperity-index?tsId=1033570>
13. Гурочкіна В.В., Рябініна Н.О. Реалізація соціального капіталу як ключовий драйвер становлення поведінкової економіки. *Соціальна економіка*. 2020. № 59. С. 6-13. DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2020-59-01>

References

1. Shpykuliak O., Mazur H. [Institutional principles of social capital formation in the mechanism of rural development]. *Instytutsiini zasady formuvannya sotsialnoho kapitalu v mekhanizmi rozvytku silskykh terytorii*. *Ekonomika APK*. 2014. № 8. S. 63-68.
2. Kolot A. M. [Socio-labor sphere: the stage of relations, new challenges, development trends]. *Sotsialno-trudova sfera: etap vidnosyn, novi vyklyky, tendentsii rozvytku: monohrafiya*. Kyiv : KNEU, 2010. 251 s.
3. Ruda T.V. [Social capital as an element of national security]. *Sotsialnyi kapital yak element zabezpechennia natsionalnoi bezpeky. NDI fiskalnoi polityky*. 2020. URL: <https://www.ndifp.com/1374/>
4. Ruda T. V., Nahorichna O. S. [Theoretical aspects of social capital formation in Ukraine]. *Teoretychni aspekty formuvannya sotsialnoho kapitalu v Ukraini*. *Naukovo-vyrobnychiy zhurnal «Innovatsiina ekonomika»*. 2020. № 3-4. S. 120-126. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.3-4.17>
5. Makhortov Yu. O. Hurochkina V. V. [Strategic directions of inclusive development of Ukraine]. *Stratehichni napriamy inkluzivnoho rozvytku Ukrainy*. *Naukovo-praktychniy zhurnal «Problemy innovatsiinoinvestytsiinoho rozvytku»*. 2018. № 17. S. 35–44. URL: <https://nonproblem.net/wpcontent/uploads/2018/12/6.pdf>
6. Reshetylo V. P. [The concept of inclusive sustainable development and its implementation in a decentralized environment]. *Kontseptsiia inkluzivnoho staloho rozvytku ta yii realizatsiia v umovakh detsentralizatsii. Inkluzivnyi rozvytok ekonomiky v umovakh hlobalnykh vyklykiv sohodennia: materialy mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. Kharkiv, 1–28 liutoho 2020 r.* / Kharkiv. nats. un-t misk. hosp-va im. O. M. Beketova. Kharkiv : KhNUMH im. O. M. Beketova, 2020. 229 s.
7. Hurochkina V. V. [Financial and integration mechanisms of industrial enterprises development in emergent economy]. *Finansovi ta intehratsiini mekhanizmy rozvytku promyslovykh pidpriemstv v emerzhentnii ekonomitsi : avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk : spets. 08.00.04 «Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy (za vydamy ekonomichnoi diialnosti)» / Hurochkina Viktoriia Viktorivna ; M-vo osvity i nauky Ukrainy, Khmelnytskyi nats. un-t. – Khmelnytskyi, 2020. – 40 s.*
8. Fukuyama F. [The great undermining of human nature and the restoration of public order]. *Velykyi pidryv liudskoi pryrody ta vidnovlennia hromadskoho poriadku* (Fukuyama, 1999). Niu-York: Free Press, 1999. S.368
9. Zaitsev Yu. K. [Socialization of Ukraine's economy as a strategic need for its development]. *Sotsializatsiia ekonomiky Ukrainy yak stratehichna potreba yii rozvytku : avtoref. dys. d.e.n., : 08.01.01*. Kyiv, 2002. 36 s.
10. Mizhnarodnyi standart intehrovanoi zvitnosti [International standard for integrated reporting]. 2013, International Integrated Reporting Council («IIRC»). URL: <http://www.theiirc.org>.
11. Hrytsaienko H. I., Hrytsaienko M. I. [Social investment in social capital]. *Sotsialni investytsii v sotsialnyi kapital. Biznes Inform*. 2018. № 1. S. 188-194.
12. Prosperity Index. Social Capital – Score. URL: <https://knoema.ru/LPIR2019Dec/legatum-prosperity-index?tsId=1033570>
13. Hurochkina V.V., Riabinina N.O. [Implementation of social capital as a key driver of the behavioral economy]. *Realizatsiia sotsialnoho kapitalu yak kliuchovy draiver stanovlennia povedinkovoї ekonomiky*. *Sotsialna ekonomika*. 2020. № 59. S. 6-13. DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2020-59-01>

Надійшла / Paper received: 01.10.2020

Надрукована / Paper Printed : 05.11.2020